

Biografie en woordenlijst

François Daleau (1845-1927): Hij is geboren in Bourg-sur-Gironde en is al jong een gepassioneerd autodidact in natuurlijke wetenschappen, archeologie en antropologie. Hij is lid van verschillende wetenschappelijke sociëteiten: de Linneaanse sociëteit van Bordeaux (1871) en de Archeologische sociëteit van Bordeaux (1873), en leert aan de zijde van specialisten als Jean-Baptiste Gassies, conservator van het prehistorisch museum, Edouard Harlé, paleontoloog en Paul Broca, antropoloog. In 1872 draagt hij bij aan de oprichting van de Franse Associatie voor vooruitgang van de wetenschap. Vanaf 1873 voert hij samen met Jean-Baptiste Gassies de opgravingen in de grot van Jolias in Marcamps uit, de eerste site uit het Magdalenien die in de Gironde werd bestudeerd. Aurignacien: verwijst naar de grot van Aurignac, in de Haute-Garonne. Lammergier: roofvogel. Porseleinslak: zeeschelp.

Praktische informatie

Gemiddelde duur van het bezoek: 45 min.
Bezoek met Franstalige gids in de grotten

Het Centre des monuments nationaux geeft een collectie gidsen uit over de Franse monumenten, die in diverse talen vertaald zijn. De Éditions du patrimoine worden in de boekhandel verkocht.

Centre des monuments nationaux
Grotte de Pair-non-Pair
2 chemin de Pair-non-Pair
33710 Prignac-et-Marcamps
tél./fax 05 57 68 33 40
pair-non-pair@monuments-nationaux.fr

www.monuments-nationaux.fr

crédits photos © Mairie, Bordeaux - Photo B. Fontanel - Centre des monuments nationaux - conception graphique Plain Sens, Andros - réalisation beau fixe, traduction Caractères et cetera impression Néo-Typo, octobre 2009

De versiering, de muziek

De zorg die de mensen van Pair-non-Pair besteden aan esthetiek en symboliek komt niet alleen tot uiting in gravures. Er wordt aangenomen dat de wanden geschilderd waren: hiervan getuigen de bollen oker en de schouderbladen van runderen die als palet gebruikt werden. Oker kon tevens dienen voor het beschilderen van menselijke lichamen, het bestrijken van de bodem van de grotten of voor het looien van de dierenhuiden. De opgravingen hebben gegraveerde botten, ingekerfde ribben, parels van steen of bot, doorboorde tanden, een prachtig pendeloque (hanger) in de vorm van een porseleinslak* en een bijzondere fluit van bot van een lammergier* opgeleverd. Mobiele kunst blijft echter beperkt.

Sites in de buurt van Pair-non-Pair

De Rots van Marcamps

De afgraving ligt aan de rand van de Moron, onder de Feeëngrot, en werd in 1929 door P. David en G. Malvesin-Fabre onderzocht. Het grootste deel van de ontdekte overblijfselen (voorwerpen van steen en bot) dateren uit het midden-Magdalenien (rond 15 000 v. Chr.). Opgravingen van Michel Lenoir in de jaren 1980 hebben echter hieronder de aanwezigheid van bezetting uit het Aurignacien* (ca. 27 900 tot 25 100 voor heden**) blootgelegd en misschien sporen uit het Châtelperronien (ca. 35 000 tot 30 000 v. Chr.). De afgraving werd in 1934 als historisch monument geklasseerd en is eigendom van de staat.

De Feeëngrot

In 1873 ontdekt François Daleau* in hetzelfde kalksteenmassief deze schuilplaats onder de rotsen die op driehonderd meter van de grot Pair-non-Pair gelegen is. De stratigrafie wijst op een belangrijke productie van stenen en botten voorwerpen in een bodemlaag van 75 cm. De archeologische niveaus dateren waarschijnlijk uit het midden- en hoog-Magdalenien. De Feeëngrot is eigendom van de staat.

Grot van Pair-non-Pair

Een versierde prehistorische grot

De ontdekking door François Daleau*

Op 6 maart 1881 begint François Daleau* aan de archeologische opgravingen van de grot van Pair-non-Pair die hem gedurende 880 excursies, tot 1913 bezig zouden houden.

Hij legt één van eerste onomstotelijke bewijzen bloot van een prehistorische wandschildering. Dankzij zijn aandringen wordt Pair-non-Pair op het moment dat de staat de grot in 1900 koopt, de eerste grot die als historisch monument geklasseerd wordt. Het werk van François Daleau* is een van de eerste wetenschappelijke opgravingen van een prehistorische grot. Hij maakt gebruik van innovatieve methoden: de progressieve afgraving van de archeologische lagen die het grotgewelf afdichten en het feit dat hij objecten en botresten noteert in zijn fameuze excursieboekjes. De eerste gravures die vanaf 1883 bloot komen te liggen, worden in 1896 geïdentificeerd. Door verband te leggen met de archeologische niveaus, steenbewerking en gewei- en botbewerking dateert François Daleau* ze uit het Aurignacien* (ca. 33 000 tot 26 000 v. Chr.).

Pagina uit het excursieboekje van François Daleau, Bordeaux, Aquitaine Museum

* Uitleg op de achterzijde van dit document.

** C14-datering (koolstofdatering) waarbij het jaar 1950 als uitgangspunt geldt

* Uitleg op de achterzijde van dit document.

* Uitleg op de achterzijde van dit document.

Dankzij het methodische werk van François Daleau*, konden de resultaten vervolgens op een zeer complete manier geanalyseerd worden en blijft Pair-non-Pair een belangrijke plaats innemen in de eigentijdse prehistorische en paleontologische wetenschap:

- abt Henri Breuil, André Cheynier en Michel Lenoir (prehistorische steenbewerking);
- André Cheynier, Sigolène Loizeau en Marc Martinez (prehistorische gewei- en botbewerking);
- Edouard Harlé, E.T. Newton, François Prat en Nathalie Mémoire (fauna);
- abt Henri Breuil, André Leroi-Gourhan, Alain Roussot, Brigitte en Gilles Delluc, Christine Dubourg en Marc Martinez (prehistorische wandschilderkunst).

De fauna en de omgeving

De zesduizend botresten maken het mogelijk zestig diersoorten te identificeren, waaronder een groot aantal carnivoren zoals beer, wolf, vos, das, stinkdier, panter, leeuw, hyena; maar ook het everzwijn, rendier, hert, reuzenhert, damhert, oeros, bizon, kameel, paard, haas, konijn, mol en egel. De neushoorn en de mammoet maakten eveneens deel uit van de leefomgeving van de mens van Pair-non-Pair die tevens op jacht ging naar vogels: ganzen, eenden, grote zeemeeuwen, patrijzen, duiven, arenden, gieren... Sommige dieren zijn op de wanden van de grot weergegeven. De steenbok komt het meest voor maar daarvan zijn noch hier, noch op andere prehistorische afgravingen in de Gironde botten gevonden.

De hyena was een vervent bezoeker van de grot, maar kwam alleen als er geen mensen aanwezig waren. Alles aan deze dieren was bruikbaar voor voedsel, kleding, gereedschap en versiering. Deze botresten zijn een bron van informatie over het klimaat en de omgeving. Gedurende 60 000 jaar volgden koude en gematigde periodes elkaar op en deze lieten hun sporen na in de geconsumeerde dieren.

In de koudste periodes ging men in een taiga- en steppelandschap op jacht naar rendieren, bizons, mammoeten, wolneushoorns of poolvossen; in gematigder periodes, als er meer vegetatie aanwezig was, werd er gejaagd op steenbokken, everzwijnen, hertachtigen, reeën en verschillende vogels. Op het paard, waarvan de meeste botresten zijn gevonden, werd waarschijnlijk in verschillende periodes gejaagd evenals op de beer en de leeuw die eveneens weinig gevoelig waren voor klimaat- en/of omgevingsveranderingen.

Steen- en botbewerking: gebruiks- en siervoorwerpen van steen en bot

François Daleau* identificeerde aan de hand van gereedschap van silex, ivoor en bot, vier menselijke tijdperken die overeenkomen met vier periodes. De productie uit de eerste twee periodes (Moustérien en Châtelperronien) is het werk van de Neanderthalers. Het gereedschap uit de volgende twee periodes (Aurignacien* en Gravettien) komt overeen met de komst en de nederzettingen in Europa van de homo sapiens sapiens (Cro-magnonmens).

Het Moustérien: ca. 200 000 tot 35 000 v. Chr.

De Moustérienindustrie – vernoemd naar de grot van Moustier in de Dordogne – is gedurende meer dan 100 000 jaar aanwezig in heel Europa. Het is de belangrijkste cultuur tijdens het midden-Paleolithicum en wordt gekenmerkt door vuistbijlen, lemmeten met platte randen, Levallois speerpunten en lemmeten van silex. Met de Levalloistechniek kan een bepaalde vorm verkregen worden door met gerichte slagen schilfers van een blok silex, de nucleus, af te slaan.

Het Châtelperronien: ca. 35 000 tot 30 000 v. Chr.

Deze overgangscultuur tussen het midden- en hoog-Paleolithicum is nog het werk van de Neanderthalers en wordt gekenmerkt door gebogen lemmeten, het zogenaamde Châtelperronlemmet (verwijzing naar de Feeëngrot van Châtelperron in de Allier). In Pair-non-Pair vermengt deze cultuur zich met voorwerpen uit de Aurignaciencultuur* die de intocht van de homo sapiens sapiens in Europa aankondigt.

Het Aurignacien*: ca. 33 000 tot 26 000 v. Chr.

De Aurignacienindustrie* bestaat uit krabijzers op lemmeten, gestroomlijnde krabijzers, lemmeten en priemen met inkepingen, naalden, ruitvormige punten van werpsperen en doorboorde stokken gemaakt van botten of geweien van herten. Tijdens deze periode begint de heerschappij van de homo sapiens sapiens in Europa en in de wereld. De Neanderthaler verdwijnt. Observaties van François Daleau* van de stratigrafie van de bodem van de grot bewijzen dat de gravures van Pair-non-Pair tijdens deze periode zijn gemaakt.

Het Gravettien: ca. 27 000 tot 19 000 v. Chr.

Deze cultuur uit het hoog-Paleolithicum is genoemd naar de site van la Gravette in de Dordogne. Er worden speerpunten, speerpunten op stelen, beitels op bewerkte stelen, afgeknotte en getande lemmeten gemaakt. De mensen uit het Gravettien zijn de laatste bewoners van de grot van Pair-non-Pair.

* Uitleg op de achterzijde van dit document.